

Sydafrika: Fritt från fattigdom på fyra år

År 2010 blir Sydafrika det första afrikanska land att hålla i fotbolls-VM. Tills dess har regeringen lovat att sänka kriminaliteten, säkra trafiken, skapa kollektivtrafik och rensa upp i kåkstäderna.

TEXT | EMELI EMANUELSON

BILD | JOANNA CASTENFORS

Bussen rusar fram längs motorvägen på väg mot Kapstaden. Vi stirrar alla ut ur fönstren. Enligt min erfarenhet är vägarna från flygplatser sällan fagra. Och denna resa bjuder på en omtumlande syn.

– Regeringen har lovat att inför fotbolls-VM 2010 kommer allt det ni ser här att vara borta, förklarar vår sydafrikanske guide längst fram i bussen.

Kilometer efter kilometer av hopträngda plåtskjul förlöjligar hans ord. Den enorma kåkstaden Khayelitsha breder ut sig så långt ögat kan nå.

Men regeringen har lovat mer än att

bara röja undan kåkstäderna. Sydafrika må vara det mest utvecklade landet på den afrikanska kontinenten, men i jämförelse med västvärlden ligger de fortfarande efter, både ekonomiskt och vad gäller levnadstandard. För att kunna ta hand om den turism som ett VM innebär måste landet ta itu med många av sina övriga problem. Den höga kriminaliteten måste sänkas, ett av världens mest dödliga trafikförhållanden måste säkras och den näst intill obefintliga kollektivtrafiken måste byggas ut. Johannesburg är till exempel känd som en av världens tyngst brottsbelastade städer, där överfallsvåldtäkter och väpnade rån hör till vardagen. Så kan det förstås inte se ut 2010 om fotbolls-VM ska våga sig dit.

Men oppositionen är pessimistisk. Få tror att president Thabo Mbeki och ANC kommer att kunna infria löftena på bara fyra år. En av skeptikerna är Sean Holmes. Han jobbar särskilt för att lösa situationen för Sydafrikas fattiga barn och har en fil.mag. i mänskliga rättigheter vid Centrum för Afrikastudier på Göteborgs universitet.

– Under de senaste femton åren har inget gjorts för att komma åt den utbredda fattigdomen, säger han. Många är besvikna på att det har tagit så lång tid för regeringen att handla. Och nu satsar Mbeki på fotboll istället.

Sean Holmes är själv sydafrikan, men har bott i Sverige i 21 år, mer än sitt liv. Idag förbereder

“Nu lovas det mycket, men löftena är bara snack. Politiskt fjäsk. Inget händer”

han sig på att åka tillbaka till sitt hemland för att som konsult jobba med just dessa problem. Hans förtroende för den Sydafrikanska regeringen är naggat i kanten.

– Nu lovas det mycket, men löftena är bara snack. Politiskt fjäsk. Inget händer. Och folk vågar inte kritisera.

Frilansjournalisten Görrel Espelund är också på väg ner till Sydafrika. Hon jobbade där som utrikeskorrespondent i sju år, men återkom till Sverige 2004. Nu vill hon tillbaka för att titta närmare på konsekvenserna av ett fotbolls-VM, ett evenemang som hon anser väl speglar landets problem. Även Görrel Espelund är tveksam till regeringens

SYDAFRIKA

Huvudstad: Pretoria

Folkmängd: ca 46 milj.

Befolkningsökning: 1,5 procent

Stadschef: Thabo Mbeki

Valuta: 1 ZAR = 1,10 SEK

BNP/Capita: 29 442 ZAR

BNP-realtillväxt: 5 procent

Inflation: 3,9 procent

Total biståndsandel av

BNP: 0,3 procent

Sveriges bistånd: 187 milj.

Arbetslöshet: 26,7 procent

Kåkstäder som "pryder" vägarna längs flygplatsen ska vara borta på mindre än fyra år. Men många är skeptiska till löftet. generösa löften.

– Jag kan inte förstå hur en uppställning av kåkstäderna skulle gå till. Särskilt när det kommer en ständig ström av flyktingar från angränsande länder. Och de kan ju inte börja tvångsförflytta folk som under apartheid. Jag tror bara att man vill snygga till för besökarna. Om man inte har lyckats få bort kåkstäderna sedan apartheid försvann för tolv år sedan, så kan de inte göra det nu på fyra år. Dessutom får Sydafrika mindre bistånd idag.

Enligt nyhetsbyrån AFP har Sydafrika budgeterat cirka sex miljarder kronor för byggande och uppgraderande av arenor samt omkring åtta miljarder kronor för uppgradering av flygplatser och kommunikationer inför VM. Fem

stora arenor i landet ska rustas upp och fem helt nya, som ska stå klara senast 2009, byggs i städer som Kapstaden, Johannesburg, Durban och Port Elizabeth. Enligt DN hävdar chefen för evenemanget, Danny Jordan, att Sydafrika hittills till och med ligger före tidsschemat med förberedelserna.

Men Sean Holmes anser att pengarna för nybyggnationerna kunde användas bättre.

– 80 procent av befolkningen är utfattig. Att se på hur regeringen lägger pengar på att bygga dyra arenor sticker lätt i ögonen på folk. Dessutom hyr de in en fotbollstränare från Brasilien som ska ha en miljon kronor i månaden. Regeringen borde först och främst ta hand om Sydafrikas sociala problem,

bygga ut infrastrukturen, höja minimistandarden och sörja för gatubarnen.

Den sydafrikanska regeringen menar dock att i och med att ett fotbolls-VM skapar fler arbetstillfällen, kommer det i sin tur att gynna landets fattiga.

En av de hoppfulla är svensken Kenneth Hellström. Han driver en guidningsfirma i Kapstaden tillsammans med sin sydafrikanska flickvän.

– Jag tror aldrig att regeringen kommer att kunna bygga bort kåkstäderna. Men ett VM kommer att ge massor av arbetstillfällen.

Görrel Espelund håller delvis med.

– Visst kommer det att finnas jobb. Men de arbetstillfällen de talar om har mest att göra med uppgraderingen av infrastrukturen och de fotbollsarenor

Fortsättning fotbolls-VM...

som ska byggas till. Men sen får man inte glömma att till exempel Fifa har monopol på mycket av handelsverksamheten kring evenemanget, så som reklam, försäljning av coca-cola och fotbollströjor. Där har de lokala småföretagarna inte någon chans att tjäna pengar.

President Thabo Mbeki ser även ett

fotbolls-VM som en möjlighet för det sportfixerade Sydafrika att enas och visa Fifa och världen att det är ett kapabelt värdland. Fifa själva har förhoppningar om att ett fotbolls-VM kommer att föra samman Sydafrikas olika etniska grupper.

Görrel Espelund håller med om att landet är i behov av en enande kraft.

– Politikerna talar sällan om Sydafrika som en nation, så som Mandela gjorde,

säger hon. Han finns fortfarande kvar som en samvetets röst. Men den kommer snart att försvinna. Det är dags för Sydafrika att acceptera att de har ett eget ansvar för sitt land.

Kenneth Hellström tror på att Sydafrika kommer att ”greja detta”.

– Jag ser givetvis fram emot ett VM. Folk är väldigt stolta över att ha fått hit det och kommer att hjälpas åt. ■

Segregationen dröjer sig kvar i Sydafrika

Läs om Emeli Emanuelsons och Staffan Mälstams skilda möten med det mytomspunna landet

Foto: Staffan Mälstam

Sarah Mahlangu skapade hopp – av ingenting

TEXT | EMELI EMANUELSON

Det är varmt. Inne i plåtskjulet böljar hettan. Luften är kvav. I ena hörnet på det stampade jordgolvet står en skranglig kamin med några grytor staplade ovanpå. Lite längre in skymtar en stor säng med blommiga lakan. Men för en familj på sju personer blir den genast liten. Det går inte att stanna kvar längre. Den tryckande hettan i skjulet driver turisterna tillbaka till den svala bussen. Kvar står vinkande, leende människor. Kåkstadens människor.

Kåkstaden Mhluzi utanför Johannesburg i Sydafrika är unik. Den anses vara en "finare" kåkstad, mitt i ett grönområde med el, rinnande vatten och tillgång till delad toalett (fem familjer per toalett). Det har till och med påbörjats ett försök att byta ut plåtskjulet mot tegelhus. Men det är inte det enda som gör Mhluzi unikt. Tack vare 50-åriga trebarnsmamman Sarah Mahlangu kan kåkstaden ta emot turister, något som alla tjänar på.

Det var 1998 som Sarah Mahlangu sade till sig själv: "Jag har delgivits tio företag (mina fingrar) och ett huvudkontor (min hjärna), så nu hänger det bara på mig". Hon hade just blivit arbetslös och som ensamstående mor kunde hon inte gå tillbaka till sin tid som sjuksköterska. Istället började Sarah Mahlangu, tillsammans med två äldre kvinnliga medarbetare, att samla plastpåsar, tomma konservburkar, flaskor, kapsyler, trasor – allt oanvändbart som skulle kunna bli användbart. Så föddes

Something out of Nothing. Och företaget har verkligen gått från ingenting till att idag vara ett framgångsrikt center för inhemskt konsthantverk. "Something out of Nothing" har nu skapat över 80 jobb.

Vid vårt besök i kåkstaden Mhluzi är det Sarah Mahlangu som guidar oss. Iklädd traditionell dräkt berättar hon med yviga gester om livet i kåkstaden och om hennes skötebarn – Something out of Nothing. Bussen rullar vidare, på väg till vad Sarah Mahlangu kallar "the Something Department". Där är det lunchdags. Vi möts av rytmiska trumslag i det medfarna tegelhusets enkla entré. Kocken, iklädd leopardmönstrat förkläde, har plockat fram sin trumma. Sarah Mahlangu stämmer in i hans sång. I den safariinspirerade matsalen bjuds vi på allt ifrån majsgröt och färsk frukt till gräshoppor och larver. Det är också i "the Something Department" allt det värdelösa, som istället har blivit värdefullt finns. Burkar målade i traditionella mönster och färger, dockor, dörrmattor och bordsdukar, konserverade frukter, olika typer av afrikanska krus och skålar, inhemska plagg samt smycken och accessoarer gjorda av allt ifrån kapsyler och pärlor till plåt och snören.

År 2003 belönades Sarah Mahlangu med priset för Emerging Tourism Entrepreneur of the Year. Ett pris som hon innan dess inte ens hört talas om. Men målet är ännu inte uppnått för Sarah Mahlangu. Hon har fortfarande stora planer för projektet Something out of Nothing. ■

Den här kåkstaden anses som "fin" jämfört med andra

KRÖNIKAN

"Ett mycket segregerat land trots att apartheid försvann 1994"

Det mörknar tidigt i Sydafrika. Redan klockan 18 går solen ner över Kapstaden och försvinner i havet. Jag är här genom Röda Korsets folkhögskola för att undersöka hur rättvis handel fungerar i praktiken. Efter fem veckor i "regnågsnationen" känns ljusa och varma somrattar långt bort. Men bortsatt från ljuset är det inte mycket man kan klaga på den sydafrikanska vintern som mest påminner om hederlig svensk vår/sommar. Intrycken från Kapstaden var mildt sagt massiva. Redan när vi anlände till flygplatsen sent den första kvällen möttes vi av okända dofter och blinkande neonskyltar med främmande text. Trötta och slitna efter den 16 timmar långa resan stupade vi i säng på vandrarhemmet Green Elephant, som senare kom att kallas för hemma.

Nyfikna och förväntansfulla vaknade vi när solen strålade in genom fönstret för att möta dagen i sydligaste Afrika. Rundtur i Kapstadens kåkstäder var ett av mina starkaste minnen från resan. En upplevelse med blandade känslor.

Många härliga människor och mycket skratt. Men de bestående intrycken är ändå att Sydafrika är ett mycket segregerat land trots att apartheid försvann 1994 då Nelson Mandela blev president. Skillnad mellan fattig och rik, svart och vit är fortfarande mycket påtaglig.

Men det jag främst tänker på, när jag ser tillbaka på resan, är alla fantasiska människor som tog emot oss med öppna armar och bjöd in oss i sina hem, slott som koja. Framtiden ligger i sydafrikanernas händer och det är med ett leende på läpparna som jag tänker på landet vid Afrikas fot.

Staffan Mälstam